

УДК 657

В. Я. Вовк, д-р екон. наук, професор

А. С. Мовчан, студентка

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ФАКТОРИНГУ В УКРАЇНІ

В. Я. Вовк, д-р экон. наук, профессор

А. С. Мовчан, студентка

Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця, г. Харьков, Украина

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФАКТОРИНГА В УКРАИНЕ

Viktoriia Vovk, Doctor of Economics, Professor

Anastasia Movchan, student

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine

PROBLEMS AND PROSPECTS OF USING FACTORING IN UKRAINE

У статті досліджено тенденції розвитку ринку факторингових послуг в Україні. Проаналізовано умови надання факторингових послуг банками в Україні. Виділено основні критерії, якими керуються підприємства щодо вибору банку для факторингу. Побудовано регресійну модель впливу показників ціноутворення факторингових послуг на позицію банків на ринку та встановлено наявний істотний зв'язок між позицією банку на ринку та показниками ціноутворення факторингу. Оцінено причинно-наслідкові зв'язки між відповідними показниками ціноутворення факторингу, що впливають на позицію банківської установи на ринку. Надані рекомендації для оптимізації надання послуг факторингу банківськими установами.

Ключові слова: факторинг; ціноутворення; фактори; позиція банку; регресійна модель.

В статье исследованы тенденции развития рынка факторинговых услуг в Украине. Проанализированы условия предоставления факторинговых услуг банками в Украине. Выделены основные критерии, которыми руководствуются предприятия по выбору банка для факторинга. Построено регрессионную модель влияния показателей ценообразования факторинговых услуг на позицию банков на рынке и установлено имеющаяся существенную связь между позицией банка на рынке и показателями ценообразования факторинга. Оценены причинно-следственные связи между соответствующими показателями ценообразования факторинга, влияющими на позицию банковского учреждения на рынке. Предоставлены рекомендации для оптимизации предоставления услуг факторинга банковскими учреждениями.

Ключевые слова: факторинг; ценообразования; факторы; позиция банка; регрессионная модель.

The development trends of the market of factoring services in Ukraine are investigated in the article. The conditions of provision of factoring services by banks in Ukraine are analyzed. The main criteria for managing the choice of a bank for factoring are determined. A regressive model of the influence of factoring services pricing indicators on the position of banks in the market is constructed. and an essential link between the position of the bank in the market and the factoring pricing indicators is established. The causal relationships between the relevant factors of factoring pricing that influence the position of the banking institution in the market are estimated. The recommendation is for optimization of provision of factoring services by banking institutions are given.

Keywords: factoring; pricing; factors; bank position; regression model.

Постановка проблеми. Дефіцит оборотних коштів у реальному секторі економіки України гальмує фінансово-господарський стан кожного підприємства, розвиток інноваційних технологій у сфері виробництва та знижує конкурентоспроможність продукції суб'єктів господарювання на внутрішньому й зовнішньому ринках. До того ж для багатьох компаній банківське кредитування є недоступним через високі вимоги банків до фінансового стану позичальника та необхідності надання застави [1]. За цих умов для підприємств малого та середнього бізнесу оптимальним рішенням може стати факторинг. Незважаючи на те, що факторингові послуги є одним із найдоступніших способів отримання додаткових фінансових ресурсів у процесі господарювання підприємства, проблема використання факторингових операцій у нашій країні належить до найменш розроблених, тому виникає потреба в розкритті сутності факторингу, аналізу законодавчого забезпечення та сучасних тенденцій розвитку ринку факторингових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем розвитку послуг факторингу та їхнє значення для економічного зростання країни досліджували закордонні та вітчизняні вчені, а саме Л. М. Акімова, М. Амбарчян, Л. Ф. Волохова, В. В. Захаренко, О. Г. Дроздова, В. О. Іваненко, В. І. Павлов, С. М. Попова.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Окремі питання щодо розвитку факторингу, пов'язаних зі станом кредитного ринку, економічною та політичною ситуацією в Україні, а також особливості надання послуг факторингу різними банками потребують подальшого вивчення.

Саме тому **метою дослідження** є обґрунтування теоретичних засад і розробка рекомендацій щодо розвитку факторингу в Україні.

У сучасних умовах господарювання підприємства торгівлі постали перед проблемою фінансування господарської діяльності, пов'язаної з девальвацією гривні, низькою платоспроможністю населення, що, в свою чергу, призвело до зменшення попиту на товари та збільшення дебіторської заборгованості. У зв'язку з цим постало питання доцільності використання нових механізмів управління господарською діяльністю підприємств, пов'язаних з їх фінансуванням. Одним із перспективних інструментів фінансування підприємств у сучасних умовах господарювання є факторинг [2].

Факторинг має певні переваги для всіх груп підприємств незалежно від їх розмірів. Для малих підприємств факторинг вирішує питання отримання беззаставного фінансування. Середні підприємства вбачають у факторингу можливість страхування ризиків та адміністративне управління дебіторською заборгованістю. Великим підприємствам факторинг дозволяє очистити баланс (зменшити дебіторську заборгованість без збільшення кредиторської заборгованості), що є актуальним для підприємств, які планують залучити нових інвесторів [3]. Крім того, для великих підприємств завжди залишається актуальним питання прискорення обігу дебіторської заборгованості.

Останнім часом у зв'язку з кризовим станом як світової, так і національної економіки суб'єктам господарювання необхідні нові, більш досконалі інструменти фінансування своєї діяльності, додаткові можливості залучення ресурсів, що дасть змогу їм підвищити свій рівень конкурентоспроможності. У своїй комерційній діяльності багато суб'єктів підприємництва в Україні постають перед проблемами недостатності капіталів, дедалі більших ризиків банківського кредитування, високою дебіторською заборгованістю, зростанням неплатежів, вимог іноземних клієнтів щодо купівлі товарів за відкритими рахунками [4]. Як зазначалося вище, саме факторинг може справитися з цими труднощами та надати можливість задовольнити потребу виробника або продавця продукту в обіговому капіталі. Оскільки факторинг є порівняно новою ефективною системою підвищення ліквідності та зменшення фінансового ризику під час організації платежів.

Пріоритетною метою будь-якого підприємства є досягнення максимального прибутку при мінімальних витратах та ризиках. Досягнення таких результатів можливе за умови ефективного управління підприємством. Основною проблемою сьогодення для підприємств є дефіцит оборотних коштів, що є результатом несвоєчасних платежів за реалізовану продукцію [5]. У таких умовах підприємства повинні зосереджувати свою увагу на раціональній політиці фінансування оборотних коштів із використанням альтернативних джерел та різноманітних програм фінансування господарської діяльності з метою їхнього економічного розвитку.

Факторинг є порівняно новою ефективною системою підвищення ліквідності та зменшення фінансового ризику під час організації платежів. При виборі банківської установи, що надає послуги з факторингу, підприємство повинно проводити кількісне та якісне оцінювання позицій цих установ на ринку, виявляти їхні конкурентні переваги та недоліки. Оскільки кожний із видів діяльності підприємства супроводжується різними за складністю, тривалістю, юридичним оформленням, зобов'язаннями, ризикованістю видами фінансових послуг [6]. З огляду на вищезазначене для підприємства важливим є вибір однієї фінансової установи, яка б відповідала заданим критеріям або вибір різних банківських установ для обслуговування різних видів діяльності підприємства.

Необхідно зазначити, що вибір банківської установи, яка б відповідала критеріям виду діяльності підприємства, обумовлений різним переліком зобов'язань банку за кожним із видів взаємодії [7–8]. Для вирішення цього завдання було сформовано перелік найбільш впливових факторів на мотивацію підприємства взяти участь у факторингових відносинах із певним банком.

Основними критеріями, якими керуються підприємства при виборі банку, є: частка банку на ринку (У); ціна факторингової операції (Х2); розмір комісійної винагороди (Х3); максимальний обсяг фінансування у відсотках до суми заборгованості (Х1); максимальна тривалість днів відстрочення (Х6); швидкість прийняття рішення (Х8); мінімальна кількість дебіторів (Х5); мінімальна комісія від суми боргу (Х4); тривалість діяльності на ринку (встановлюються мінімальні вимоги в роках) (Х7). Отже, доцільним є дослідження впливу зазначених критеріїв на рівень якості здійснення факторингових операцій і, як наслідок, обсяги їх здійснення.

Для цього була побудована економетрична модель на прикладі 12 банківських установ, а саме: АТ «Укресімбанк», АТ «УКРСОЦБАНК», АТ «ОТП БАНК», Акціонерний банк «Південний», АТ «ГАСКОМБАНК», АТ «ПУМБ», АТ «ПРИВАТБАНК», АТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК», АТ «АБ «РАДАБАНК», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «ОКСІ БАНК», АТ «Ідея Банк».

Для знаходження ринкової частки банку було використано формулу:

$$\text{Ринкова частка} = \frac{\text{Активи окремого банку}}{\text{Активи банківської системи}} 100\%, \quad (1)$$

Для визначення ступеня достовірності запропонованої системи показників (рівняння регресії) доцільно використати коефіцієнт множинної кореляції, коефіцієнт детермінації, скоректований коефіцієнт детермінації на число спостережень і число параметрів. Побудовано модель залежності позиції банків на ринку від восьми показників ціноутворення факторингу за допомогою програмного пакета STATISTICA 6.0 (табл. 1).

Таблиця 1

Результати статистики побудови регресійної моделі залежності позиції банків на ринку від показників ціноутворення факторингу

Статистичний показник моделі	Значення показника
Коефіцієнт множинної кореляції	0,96587504
Коефіцієнт детермінації моделі	0,9329146
Скоректований коефіцієнт детермінації на число спостережень і число параметрів	0,7540202
Стандартна помилка	7,7188

Згідно з табл. 1, значення коефіцієнта множинної кореляції становить 0,9659, що свідчить про наявність істотного зв'язку між позицією банку на ринку та показниками ціноутворення факторингу. Коефіцієнт детермінації моделі означає, що в 93,21 % випадків зміни показників ціноутворення факторингу призводять до зміни позиції банків на ринку. Величина скоригованого коефіцієнта детермінації відрізняється від величини коефіцієнта детермінації. Так, 75,40 % варіації позицій банків на ринку пояснюється показниками, що характеризують умови надання послуг факторингу. Решта 24,6 % варіації позиції банківських установ на ринку пояснюється чинниками, неврахованими в моделі. Величина скоригованого коефіцієнта детермінації досить велика, отже, у моделі враховано найбільш істотні фактори.

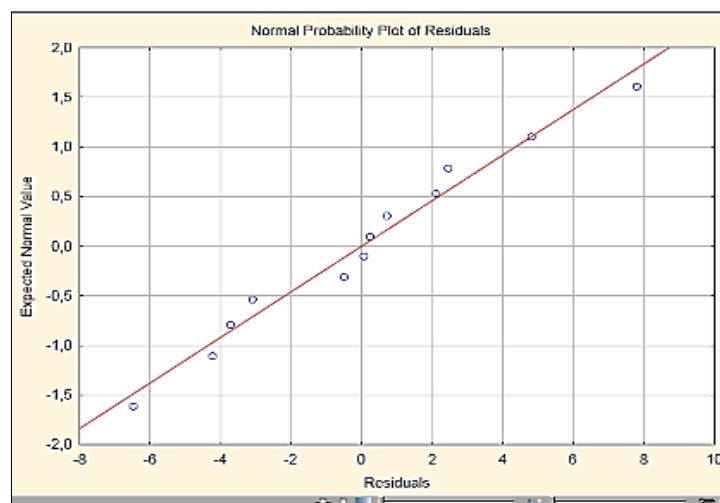
Для дослідження помилок моделі перевіримо результати моделі за критерієм Дарбіна-Уотсона. Розрахункове значення критерію Дарбіна-Уотсона склало 2,23. Оскільки вважається, що автокореляція залишків відсутня, якщо $1,5 < DW < 2,5$, є підстави вважати, що автокореляція відсутня, що, у свою чергу, є свідченням високої якості отриманої моделі. У табл. 2 подано результати регресійного аналізу показників, що впливають на позицію банку на ринку. За таблицями розподілу Ст'юдента значення t_p для числа ступенів свободи 3, рівня значущості 0,05, $t_p = 3,1825$.

Таблиця 2

Результати регресійного аналізу показників ціноутворення факторингових послуг

Показник	Параметри моделі	Середнє квадратичне відхилення параметрів моделі	Значимість параметрів за критерієм Ст'юдента	Рівень похибки
Максимальний обсяг фінансування, % від суми (X1)	-0,1297	0,3477	-0,37310	0,733878
Ставка річна (X2)	4,7129	5,5882	3,84337	0,046096
Комісія від суми боргу (X3)	-10,9131	8,4884	-4,28565	0,038881
Мін. комісія від суми боргу (X4)	-27,0734	15,4896	-3,74784	0,028815
Мінімальна кількість дебіторів (X5)	6,8777	8,1747	3,84135	0,046192
Максимальний період відстрочення, місяців (X6)	-5,2927	5,1183	-1,03407	0,377152
Необхідна тривалість діяльності підприємства, місяців (X7)	-0,8112	1,0725	-4,75640	0,040438
Швидкість прийняття рішення, днів (X8)	-0,5854	1,0483	-0,55841	0,615535

Таким чином, згідно з табл. 2, статистично значущими (значення більше 3,1825) є такі фактори: ставка річна, комісія від суми боргу, мінімальна комісія від суми боргу, мінімальна кількість дебіторів, необхідна тривалість діяльності підприємства. Також між позицією банківської установи на ринку та річною ставкою за факторингом, комісією від суми боргу, мінімальною комісією від суми боргу, необхідною тривалістю діяльності підприємства існує зворотний зв'язок. Усі інші показники ціноутворення факторингових послуг мають прямий вплив на позицію банку на ринку (рис. 1).

Рис. 1. Графік розподілу помилок регресійної моделі залежності позиції банківських установ та показниками ціноутворення факторингових послуг

На рис. 1 представлено графік залишків на нормальному імовірнісному папері побудованої моделі. Побудована емпірична функція наближується до прямої лінії, що свідчить про те, що сукупність, з якої побудована вибірка, має нормальний розподіл.

На рис. 2. наведено гістограму розподілу залишків моделі впливу умов надання факторингових послуг на позицію банківської установи на ринку.

Гістограма має симетричну форму з піком приблизно в центрі інтервалу, що свідчить про нормальний розподіл даної вибірки. Таким чином, аналіз розподілу продемонстрував, що отримана модель може бути використана для оцінки впливу умов надання факторингових послуг на позицію банку на ринку.

Для визначення причинно-наслідкового зв'язку між показниками, що впливають на ціну купівлі-продажу банків в угодах злиття та поглинання, використано метод нечітких когнітивних карт [3].

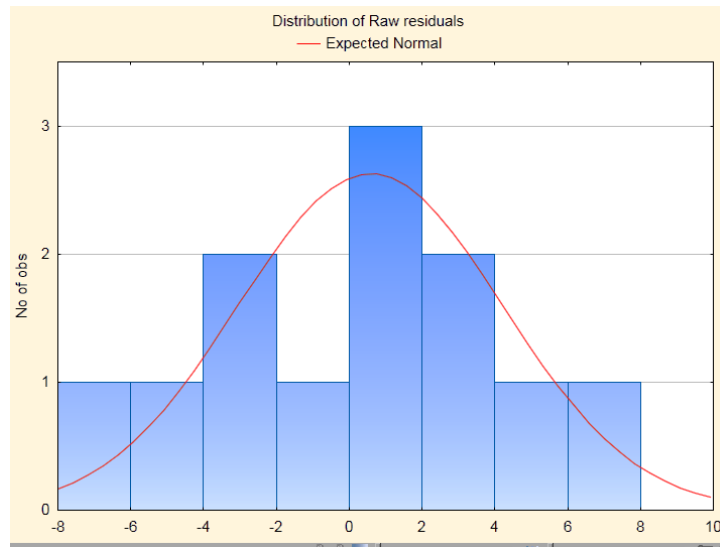

Рис. 2. Гістограма розподілу залишків регресійної моделі залежності позиції банківської установи на ринку від показників ціноутворення факторингових послуг

Для встановлення причинно-наслідкових відносин визначена шкала для оцінки характеру (позитивний чи негативний) і сили зв'язку між базисними чинниками. Значення відповідних змінних задаються лінгвістичною шкалою, а кожному з них присвоюється відповідний показник в інтервалі від мінус –до плюсу одиниці (табл. 3).

Таблица 3

Оцінка зв'язку між базисними концептами

Лінгвістичний опис	Числове значення
Не впливає	0
Дуже слабо посилює (послаблює)	0,1; 0,2 (-0,1; -0,2)
Слабко посилює (послаблює)	0,3; 0,4 (-0,3; -0,4)
Помірно посилює (послаблює)	0,5; 0,6 (-0,5; -0,6)
Сильно посилює (послаблює)	0,7; 0,8 (-0,7; -0,8)
Дуже сильно посилює (послаблює)	0,9; 1,0 (-0,9; -1,0)

У табл. 4 оцінено причинно-наслідкові зв'язки між відповідними показниками ціноутворення факторингу, що впливають на позицію банківської установи на ринку. Високий рівень тісноти зв'язку (за абсолютною величиною складає 0,8489 одиниць) спостерігається між необхідною тривалістю діяльності підприємств та мінімальної кількості дебіторів, тобто при збільшенні тривалості діяльності підприємств (X7) на 1 % відбувається збільшення мінімальної кількості дебіторів (X5) на 0,8489 %.

Таблица 4

Результати статистичного аналізу взаємозв'язків між показниками ціноутворення факторингу

Показник	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8
X1	1,0000							
X2	-0,2556	1,0000						
X3	0,2332	-0,2140	1,0000					
X4	-0,4710	0,3832	-0,4378					
X5	0,0923	-0,3190	-0,0789	-0,1047	1,0000			
X6	-0,1267	0,1641	-0,2031	-0,2891	0,1143	1,0000		
X7	0,0224	-0,1934	0,2297	-0,3536	0,8489	0,1664	1,0000	
X8	-0,2255	0,0726	-0,2010	0,2026	-0,1242	0,2769	-0,3615	1,0000

На рис. 3. наведено наочне представлення взаємозв'язків між показниками ціноутворення факторингу, що впливають на позицію банківської установи на ринку. Згідно з рис. 3, слабкий зв'язок спостерігається між такими показниками ціноутворення факторингових послуг, як максимальний обсяг фінансування та мінімальна комісія від

суми боргу, річна ставка факторингу та мінімальна комісія від суми боргу, мінімальна комісія від суми боргу та необхідна тривалість діяльності підприємства, необхідна тривалість діяльності підприємства та швидкість прийняття рішення.

Дуже слабкий зв'язок спостерігається між такими показниками, як максимальний обсяг фінансування та річна ставка факторингу, максимальний обсяг фінансування та річна ставка, необхідна тривалість діяльності підприємства та максимальний обсяг фінансування, швидкість прийняття рішення та максимальний обсяг фінансування, комісія від суми боргу та максимальний період відстрочення, комісія від суми боргу та швидкість прийняття рішення, мінімальна комісія від суми боргу та максимальний період відстрочення, максимальний період відстрочення та швидкість прийняття рішення, необхідна тривалість діяльності підприємства та швидкість прийняття рішення.

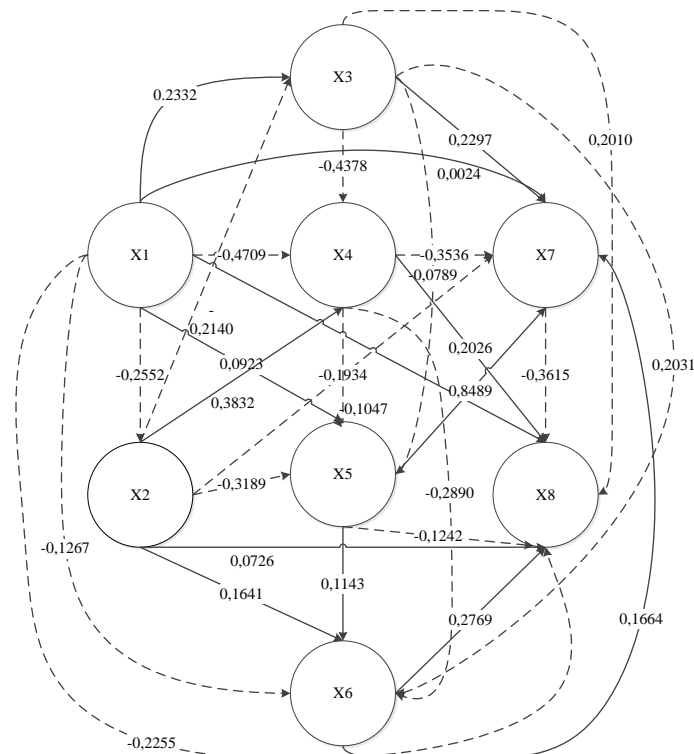

Рис. 3. Когнітивна карта показників ціноутворення факторингових послуг

Висновки і пропозиції. В умовах жорстокої конкуренції на ринках товарних послуг факторинг відіграє важливу роль у розвитку торговельно-економічних відносин, особливо на міжнародному рівні. Передумовою поширення факторингових операцій є поширення практики збуту товарів і послуг на засадах комерційного кредитування. У такій ситуації перед продавцями постає дилема вибору: з одного боку, є можливість реалізувати свою продукцію потенційному покупцеві та зменшити обсяги товарних запасів, а з іншого боку, виручку від реалізації своїх товарів і послуг вони зможуть отримати лише через деякий час. Подолати цей часовий лаг між датою відвантаження товарів і датою надходження коштів за поставлені товари, а отже, вирішити проблему тимчасового дефіциту обігових коштів продавцям можуть допомогти фінансові посередники, які надають факторингові послуги.

Проаналізовано умови надання факторингових послуг банками в Україні та визначено, що вимоги до одержувачів фінансування залишаються досить високими. Встановлено, що більшість банків надають послуги факторингу за таких умов: термін здійснення господарської діяльності постачальника повинен становити не менше ніж 1-3 роки, успішні (щодо своєчасного внесення платежів) поставки дебіторам протягом 3-6 місяців, наявність прибуткового бізнесу протягом останніх 3-6 місяців.

Побудовано регресійну модель впливу показників ціноутворення факторингових послуг на позицію банків на ринку. Високі значення коефіцієнта множинної кореляції, коефіцієнта детермінації моделі, скоректованого коефіцієнта детермінації на число спостережень і число параметрів свідчать, що побудована модель є статистично значимою та наявність істотного зв'язку між позицією банку на ринку та показниками ціноутворення факторингу. Було визначено, що такі показники ціноутворення факторингових послуг, як ставка річна, комісія від суми боргу, мінімальна комісія від суми боргу, мінімальна кількість дебіторів, необхідна тривалість діяльності підприємства мають вплив на позицію банківських установ на ринку. Отримана модель свідчить, що банкам доцільно враховувати тенденції розвитку ринку факторингових послуг, які постійно змінюються, при розробці процентної політики та обґрунтування рівня відсоткових ставок, комісії від суми боргу та ринковими вимогами до тривалості діяльності підприємства, а також швидкість прийняття рішення.

Список використаних джерел

1. Тарасенко А., Литвин С., Дубина П. Теоретичні аспекти функціонування та розвитку факторингу. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 3. С. 135–144.
2. Колодізева С. О. Розвиток ринку факторингових послуг України в умовах європейської інтеграції. *Бізнес Інформ*. 2016. № 1. С. 282–287.
3. Дроздова О. Г., Іваненко В. О., Ольховський О. А. Факторинг як дієвий механізм управління дебіторською заборгованістю: обліково-аналітичний аспект. *Бізнес Інформ*. 2018. № 6. С. 314–322.
4. Волохова Л. Ф., Захаренко В. В. Аналіз ефективності факторингових операцій у комерційних банках. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2016. Т. 21, вип. 8. С. 98–101.
5. Чепис О. І., Юска А. І. Сутність факторингу та його переваги над іншими фінансовими інструментами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2017. Вип. 44(1). С. 108–112.
6. Попова С. М. Правове регулювання операцій з фінансового лізингу та факторингу. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2015. Вип. 10. С. 218–224.
7. Каракой Т. С. Правове регулювання факторингу в Україні як специфічної фінансової послуги. *Молодий вчений*. 2018. № 4(2). С. 677–680.
8. Репин В. В. Бизнес-процессы. Моделирование, внедрение, управление. Москва Издательство: Манн, Иванов и Фербер, 2013. 512 с.

References

1. Tarasenko, A., Lytvyn, S., Dubyna, P. (2017). Teoretychni aspekty funktsionuvannia ta rozvytku faktorynhu [Theoretical aspects of functioning and development of factoring]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, 3 (11), 135–144 [in Ukrainian].
2. Kolodizieva, S. O. (2016). Rozvytok rynku faktorynhovykh posluh Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehratsii [Development of the market of factoring services of Ukraine in the conditions of European integration]. *Biznes Inform – Business Inform*, 1, 282–287 [in Ukrainian].
3. Drozdova, O. H., Ivanenko, V. O., Olkhovskyi, O. A. (2018). Faktorynh yak diievyi mekhanizm upravlinnia debitorskoiu zaborhovanisti: oblikovo-analitychnyi aspekt [Factoring as an effective mechanism for managing accounts receivable: accounting and analytical aspect]. *Biznes Inform – Business Inform*, 6, 314–322 [in Ukrainian].
4. Volokhova, L. F., Zakharenko, V. V. (2016). Analiz efektyvnosti faktorynhovykh operatsii u komertsiinykh bankakh [analysis of the efficiency of factoring operations in commercial banks]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomika – Bulletin of the Odessa National University. Series: Economics*, 21 (8), 98–101 [in Ukrainian].
5. Chepys, O. I., Yuska, A. I. (2017). Sutnist faktorynhu ta yoho perevahy nad inshymy finansovymy instrumentamy [he essence of factoring and its superiority over other financial instruments]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo – Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: Law*, 44 (1), 108–112 [in Ukrainian].

6. Popova S. M. (2015). Pravove rehuliuвання operatsii z finansovoho lizynhu ta faktorynhu [Legal regulation of financial leasing and factoring operations]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Ekonomichni nauky – Bulletin of the Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogiienko. Economic Sciences*, 10, 218–224 [in Ukrainian].

7. Karakoi, T. S. (2018). Pravove rehuliuвання faktorynhu v Ukraini yak spetsyfichnoi finansovoi posluhy [Legal regulation of factoring in Ukraine as a specific financial service]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 4(2), 677–680 [in Ukrainian].

8. Repin, V. V. (2013). Biznes-processy. Modelirovanie, vnedrenie, upravlenie [Business processes. Modeling, introduction, management]. Moscow: Izdatelstvo: Mann, Ivanov i Ferber [in Russian].

Вовк Вікторія Яківна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри банківської справи, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61166, Україна).

Вовк Вікторія Яковлевна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри банківського дела, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, г. Харків, 61166, Україна).

Vovk Viktoriia – Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Banking, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Av., 61166 Kharkiv, Ukraine).

E-mail: victoriavovk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5680-2967>

Researcher ID: N-6605-2018

Мовчан Анастасія Сергіївна – студентка, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, м. Харків, 61166, Україна).

Мовчан Анастасія Сергеевна – студентка, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, г. Харків, 61166, Україна).

Movchan Anastasia – student, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Av., 61166 Kharkiv, Ukraine).

E-mail: anastasia160916@gmail.com